

OPBOUW



WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Adres redactie: ds H. Amelink, Lekdijk 62 b, Langerak (Z.-H.)

Druk: Drukkerij „Steenbergen“, Slotlaan 220, Zeist

H. DE JONG — AMSTERDAM

Begrensde navolging

*Gij kunt Mij nu niet volgen,
maar gij zult later volgen.*

Joh. 13:36

De navolging van Christus is vandaag een veel besproken en ook zeer geliefd onderwerp binnen de christelijke gemeente en hier en daar ook wel daarbuiten. Terecht. Wie de Here Jezus liefheeft, herkent zichzelf helemaal in de man, van wie Mattheüs vertelt, een Schriftgeleerde nog wel, die zo hartelijk zegt: Meester, ik zal U volgen, waar Gij ook heengaat. Wie zichzelf kent in zijn gebrekkig reageren op mensen en situaties, zal vanuit de grond van zijn hart het kinderversje nazeggen: ik wens te zijn als Jezus.

Want dat is toch navolging: denken, wat Hij dacht; zeggen, wat Hij zei; doen wat Hij deed. Niet natuurlijk in een klakkeloze imitatie. Van Albert Schweitzer gaat het verhaal, dat hij eens ergens een officieel bezoek bracht en daartoe van de trein afgehaald werd door een ontvangst-comité. Op het perron zag Schweitzer een oude dame bezig met een koffer, die boven haar macht ging. Comité of geen comité, hij hielp. Even later liepen de leden van de ontvangstgroep zelf ook links en rechts te helpen op dat perron. Een dergelijke navolging overtuigt niet, ze heeft iets kinderachtigs. Nee, de navolging moet mondig zijn, volwassen, niet dat we Christus naäpen — weinig mensen zijn zo onuitstaanbaar als die welke in deze zin op Jezus lijken — maar dat we vanuit zijn Geest denken, spreken en handelen.

Het verlangen naar deze navolging is bijbels. Jezus Christus zelf roept er toe op. Ik denk nu aan wat Hij gezegd heeft naar aanleiding van de vraag naar het zitten aan zijn rechter- en linkerzijde in zijn koninkrijk: Gij weet, dat de regeerders der volken heerschappij over hen voeren en de rijksgroten oefenen macht over hen. Zo is het onder u niet. Maar wie onder u groot wil worden, zal uw dienaar zijn en wie onder u de eerste wil zijn, zal uw slaaf zijn; gelijk de Zoon des mensen niet gekomen is om Zich te laten dienen, maar om te dienen...

Gelijk de Zoon des mensen — met deze woorden stelt Jezus zich onmiskenbaar ten voorbeeld. Hij daagt ons uit, het achter Hem aan met deze wet van het Koninkrijk te wagen, dwars tegen het in de wereld gangbare in. In de wereld geldt de mening, dat je alleen door te heersen macht kunt uitoefenen, maar Jezus Christus komt met de verborgenheid aan: probeer het eens met dienen. En Hij deed het ons voor.

Een zelfde oproep tot navolging vinden we in de eerste brief van Petrus, waar het gaat

over de huisslaven, die onder hun verkeerde meesters een moeilijk leven hadden en ten onrechte leed verdroegen. De apostel troost hen dan, dat het genade bij God is, als ze goed doende lijden, en hij gaat zó verder: want hiertoe zijt gij geroepen, daar ook Christus voor u geleden heeft en u een voorbeeld heeft nagelaten, opdat gij in zijn voetstappen zoudt treden, die geen zonde gedaan heeft en in wiens mond geen bedrog is gevonden; die als Hij gescholden werd, niet terugschold en als Hij leed, niet dreigde, maar het overgaf aan Hem, die rechtvaardig oordeelt...

In deze woorden wordt het lijden des Heren geschilderd in de kleuren van het bekende Jesaja 53, het hoofdstuk van de lijdende knecht des Heren. En deze lijdende Christus wordt ten voorbeeld (het woord staat in de tekst) gesteld aan mensen, die zelf een last van lijden te dragen hebben en daaronder niet altijd dulzaam blijven. Houdt maar vol, zegt Petrus, ziet het lijden maar als een kans om navolgers van Christus te worden.

Uit deze bijbelse aanhalingen blijkt, dat wij met de prediking van Jezus als voorbeeld niet maar aan de rand van de nieuwtestamentische boodschap zitten, maar dat de oproep tot navolging ons naar het centrum van het evangelie leidt, tot waar het gaat over Jezus Christus als de lijdende dienstknecht. De navolging is echt niet een te verwaarlozen bijkomstigheid, zij brengt ons tot in de binnenkamer der Schrift, tot waar de heilige woorden klinken over het lam, dat ter slachting geleid wordt en het schaap, dat stom is voor zijn scheerders.

Maar nu is er toch een grens aan onze navolging gesteld. Als Jezus het heeft over het dienen en als Petrus spreekt over het lijden achter Jezus aan, dan loopt de prediking bij beiden uit op een onnavolgbaar plus aan Jezus' kant: „gelijk de Zoon des mensen niet gekomen is om Zich te laten dienen, maar om te dienen — en zijn leven te geven als losprijs voor velen“ (Matth. 20:28). „Die, als Hij gescholden werd, niet terugschold, en als Hij leed, niet dreigde, maar het overgaf aan Hem, die rechtvaardig oordeelt: — die zelf onze zonden in zijn lichaam op het hout heeft gebracht, opdat wij, aan de zonden afgestorven, voor de gerechtigheid zouden leven“ (1 Petr. 2:23,24). Door gedachten-streepjes heb ik willen aangeven, waar de overgang ligt tussen wat Jezus ons vóór deed en wat Hij

voor ons deed. Die streepjes geven de grens der navolging aan.

Voorbij die grens ligt de heilige grond van het plaatsvervangend lijden. Zonder deze binnenste kern zou de oproep tot navolging vreugdeloos en wettisch zijn, onethisch zelfs vanwege de onhaalbaarheid. Maar door het schuldaitboetend sterven van onze Heer ligt er een milde glans gespreid over Jezus als voorbeeld: zijn juk is zacht en zijn last is licht. Wie aan de navolging begint, hijgt er dan ook naar, dit laatste geheim te horen.

De vierde evangelist heeft de navolging van Christus en haar grens op zijn fijnzinnige wijze in zijn verhaal opgenomen. Wanneer Simon Petrus aan de vooravond van het grote lijden overmoedig vraagt: Here, waar gaat Gij heen? met de kennelijke bedoeling om Jezus te volgen waar Hij ook maar heen zou gaan, wijst de Meester hem terug: waar Ik heenga, kunt gij Mij nu niet volgen, maar gij zult later volgen. Dit 'later' is na de opstanding. In Joh. 21:19 lezen we: En dit gezegd hebbende sprak Hij tot hem: volg Mij. Dat is voor Petrus bedoeld. De navolging, waartoe de Meester hem met dit woord opriep, zou voor Petrus zeer ver gaan. Er is in het tekstverband sprake van een gewelddadige martelaarsdood, waarmee hij God verheerlijken zou.

Maar tussen Johannes 13 en 21 ligt het afgeperkte gebied van Jezus' eenzaam lijden voor ons. Toen Petrus deze grens ondanks Jezus' waarschuwing toch overschreed, overschatte hij zichzelf niet alleen, maar kwam hij zelfs tot verloochening van zijn Meester. Tot verloochening van het meest eigenlijke van zijn Meester.

IN DIT NUMMER

Pagina 101
Drs H. de Jong,
Begrensde navolging

Pagina 102
Ds G. Janssen,
„De dingen van God“

Pagina 103
Prof. C. Veenhof,
Eenheid en/of Veelheid

Pagina 104/105
Drs H. E. S. Woldring,
Een stukje ontzuiling

Drs H. Nolles,
Nog enkele veranderingen na
de Mammoetwet

Pagina 107
Boekbesprekingen

KERKELIJK *Leven*

„De dingen van God”

Petrus heeft het moeilijk gehad met de woorden van Jezus over zijn aanstaande lijden. Here, zei hij, dat zal u geenszins overkomen. Dat verhoede God. Het was na Jezus' eerste aankondiging van zijn lijden. We lezen dat in Matth. 16 : 22.

We kunnen ter verontschuldiging van Petrus twee overwegingen aanvoeren. De eerste is dat hij van het lijden de zin niet zag. Voor hem betekende het een nederlaag voor Jezus zondermeer. Zou Jezus sterven? Maar dan was alles uit; dan zouden zijn vijanden over Hem triumpferen. En dat strookt helemaal niet met Petrus' onstuimige natuur. Dat Christus' lijden de weg was tot de verzoening van de zonden, daarvoor had hij geen oog.

Ook zijn liefde tot Jezus laat Petrus hier gelden. Moet Jezus lijden en sterven door de vijandschap van de zijde der oudsten en overpriesters? Dat verhoede God. Jezus is daar te goed voor. Hij heeft beter verdiend.

Spontaan als hij is neemt Petrus de Here Jezus apart en hij gaat Hem bestraffen over zoveel pessimisme en neerslachtigheid.

■ Teruggewezen

Het bovenstaande laat ons zien wat voor een vertrouwelijke omgang er was tussen Jezus en zijn discipelen. Ze sidderen niet voor Hem en blijven niet op een afstand. Petrus kan Hem zelfs apart nemen om Hem te onderhouden over wat hij ziet als onnodige zorg en somberheid.

Alleen maar — ditmaal gaat hij toch wel over de schreef, niet om deze vertrouwelijkheid, maar om wat hij zegt. En hij wordt teruggewezen met een scherpe bestraffing. Jezus noemt hem zelfs Satan, tegenstander van God en een aanstoot. Door zijn optreden tracht hij Jezus tot zonde te verleiden, wil dat zeggen. Tot de zonde van het zich onttrekken aan het ophanden lijden en sterven. Over Petrus' goede bedoelingen spreekt Jezus niet eens. Wat hij metterdaad zegt en doet, kan eenvoudig weg niet door de beugel en is zonder meer kwaad. Want hij is niet bedacht op de dingen van God maar op die van de mensen.

Hier raakt Jezus de wonde plek in heel Petrus denken.

Alleen in dat van hem?

—o—

Met de dingen van God bedoelt Jezus Gods eer en heerlijkheid. Dat zijn naam geëerd wordt en Zijn Rijk komt en Zijn wil geschiedt.

Daarop echter is Petrus' belangstelling niet gericht, maar op de dingen van de mensen: dingen, die de mensen voor zich begeren in hun onverstand en zelfzucht, in hun hangen aan uiterlijke zaken: eer, macht, roem, aardse grootheid. Daartoe behoort het lijden niet. We zien dat ook in onze tijd: alle lijden wordt verworpen; daar revolteert men tegen in naam van de rechten van de mens. Daarom wil Petrus het lijden van Christus niet, want dat heeft geen plaats in de dingen van de mensen, waarop hij uit is.

■ Het „moeten” van Jezus

Om de nadere bedoeling van Jezus' woorden te vatten, moeten we even precies letten op het verband, waarin ze gesproken zijn. Jezus heeft het gehad over zijn komend lijden en sterven in Jeruzalem, en dat als een noodzakelijk gebeuren. Hij „moest” naar Jeruzalem gaan en daar veel lijden en gedood worden, lezen we. Het is hier in Matth. 16 niet de enige plaats waar we dit lezen. We ko-

men die „moeten” telkens tegen in de aankondiging van het lijden en ook nog in Jezus' terugblik er op na zijn opstanding, Luc. 24 : 26.

Dit „moeten” brengt de Here in zijn scherpe afwijzing van Petrus in verband met de „dingen van God”. Omdat hij van geen lijdensnoodzaak weten wil bedenkt Petrus immers de dingen van de mensen, niet die van God.

Het gaat daarom alleen al niet aan met dr Wiersinga in zijn dissertatie en daarna in zijn popularisering en nadere uitwerking ervan (Verzoening als verandering) dit „moeten” te verklaren uit de wil en de begeerte van de mensen. Het heil — zo formuleert Wiersinga kort en puntig — het heil „moet van God, het kruis niet; dat „moet” van de mensen” (diss. 169). Het is immers hun boosheid, die Jezus naar het kruis drijft.

Maar zo wordt dit „moeten” niet in verband gebracht met „de dingen van God” en daar is het de Heiland om te doen. Jezus legt dit verband rechtstreeks. Omdat het lijden van God moet, daarom wordt de zich tegen dat lijden verzettende Petrus als Satan, tegenstander, teruggewezen: hij bedenkt de dingen van de mensen, niet die van God.

■ Wat „moet”?

Gewoonlijk wordt dit moeten van Jezus slechts in verband gebracht met zijn lijden en sterven. Maar in al zijn lijdensaankondigingen spreekt Jezus over het moeten van zijn lijden en sterven én van zijn opstanding. Ook deze laatste ligt onder boog van het „moeten”. Nu, dit is wel zeker: die opstanding hebben zijn vijanden niet gewild. Ze hebben zelfs een steen voor het graf laten wentelen met het Romeinse zegel er op om Jezus' graf maar goed dicht te houden en te verhinderen dat zijn discipelen zijn dode lichaam zouden wegnemen. Ze zouden zo niet het verhaal kunnen vertellen dat Hij was opgestaan. Neen, de opstanding hebben zijn vijanden niet gewild. Het gaat daarom niet aan Jezus' spreken over het „moeten”, waaronder Hij tegelijk sterven én opstanding plaatst, te verklaren uit de mensen. En exegetisch is het onmogelijk en ongeoorloofd het moeten lijden en sterven uit de mensen te verklaren en het moeten van de opstanding uit God.

Jezus is bezig als Hij over dit „moeten” spreekt, te handelen over de dingen van God: over Zijn Naam en heerlijkheid, Zijn recht en liefde. Daarin alleen vindt het „moeten”, zoals dat voor Jezus geldt, zijn grond en verklaring. Zowel dat van zijn lijden en sterven als dat van zijn opstanding uit de doden. Want het voegde Hem, om wien en door wien alle dingen bestaan, dat hij, om vele zonen tot heerlijkheid te brengen, den Leidsman hunner behoudenis door lijden heen zou volmaken, Hebr. 2 : 10. Het voegde, het paste God, het betaamde Hem; 't was passend voor Hem. Want zo alleen kwam het tot de dingen van God: tot zijn eer en grootheid, tot zijn roem en heerlijkheid in het verlossen van de wereld.

■ Om zijn rechtvaardigheid te tonen

Men kan geredelijk toestemmen dat de theologische uitwerking van het moeten lijden van Christus meermalen zijn schaduwen heeft gehad, met name wanneer dat in een bepaald juridisch keurslijf werd geperst. Maar dat mag niet in mindering gebracht op het bijbels spreken over Jezus' lijden als een zoenoffer voor onze zonden, waardoor God de Here zijn rechtvaardigheid toont, zodat Hij zelf rechtvaardig is, ook als Hij hem rechtvaardigt, die uit het geloof in Jezus is, Rom. 3 : 26.

Hier worden door Paulus „de dingen van

God” concreet aangewezen. God rechtvaardigt zichzelf tegenover de zonde in zijn goddelijk oordeel over de Gekruiste, maar tegelijk rechtvaardigt Hij degene die uit het geloof in Jezus is, omdat in Christus' lijden de verzoening van hun zonden ligt, de grond voor hun rechtvaardiging.

Zo wordt in Christus' lijden Gods Naam geheiligd. Zijn recht en genade blijken in eendracht de zonde te overwinnen. Dat komt in Christus' opstanding aan het licht. Hij wordt opgewekt tot onze rechtvaardiging en in en met Hem zijn wij aan de dood onttrokken, Rom. 4 : 25, 6 : 4, 8-14.

Lijden, dood en opstanding van Christus staan zo op Gods program tot redding van de wereld en tot de verheerlijking van Zijn naam. Daarom spreken de Schriften van het Oude Testament daar reeds van. Christus heeft zijn weg daaruit afgelezen en heeft zich zo aan dit moeten onderworpen. Hij zegt na zijn opstanding tegen de Emmaüsgangers: O onverstandigen en tragen van hart, dat gij niet gelooft alles wat de profeten gesproken hebben! Moest de Christus dit niet lijden om in zijn heerlijkheid in te gaan? Luc. 22 : 25 en 26.

Zijn „moeten” was een heilig moeten.

Wist ge niet dat Ik moest zijn in de dingen van mijn Vader? Luc. 2 : 50.

■ De dingen van de mensen en die van God

In het eerste nummer van Vox theologica 1973, een interacademiaal theologisch tijdschrift gewijd aan de theologische studie las ik een bespreking van de bovengenoemde dissertatie van dr Wiersinga over de verzoening. Ze was van de hand van de hoofdredakteur dr W. A. de Pree te Assen. Niet zonder sympathie met de poging van Wiersinga om nieuwe interpretatiemogelijkheden te maken wordt zijn dissertatie besproken. De Pree spreekt van een nauwkeurige wijze van werken en van een nauwgezet doorgevoerde exegetische. We hebben daarvan dan iets gezien.

Maar hij is toch bij het lezen met een probleem blijven zitten en brengt dat als volgt onder woorden: tijdens het lezen van dit boek kwam steeds de vraag bij me op, wie zich in feite nog voor dergelijke gedachten (bedoeld is de kerkelijke verzoeningsleer, G.J.) interesseert; anders gezegd: „de meeste bewustlevende mensen hadden al lang de hele traditionele verzoeningsleer afgewezen vanwege haar voor onze tijd weinig relevante en zelfs repressieve karakter.” Weinig betekend en zelfs remmend, hinderlijk, nl. voor de vernieuwing van onze samenleving.

Het is bekend dat daar de kerken nog vol zijn waar het evangelie van de verzoening door het bloed van Jezus wordt verkondigd. De „politieke” prediking slaat niet aan, tenminste bij het grootste deel van het kerkvolk niet. De conclusie uit het spreken van dr De Pree moet wel zijn dat het grootste deel van de mensen, die de kerken vullen, niet behoort tot de bewustlevende mensen. In de vorige eeuw zei men van bepaalde zeide: niet behoort tot het denkend deel der natie.

Proost!

De theologie van de predikanten, die tot dat denkend deel behoorden, is intussen al lang bijgezet in het kerkelijk archief. Dat gaat zo met de theologiën, die weinig anders zijn dan vruchten van het denken van een bepaalde tijd: religieuze vormgeving van een mode-filosofie of heersend levensbesef.

Voor dr De Pree ligt de enige zin van theologie en kerk in het leveren van een wezenlijke bijdrage (!) tot de bevrijding van de mens en de humanisering van het leven. Het gaat tenslotte om het maatschappelijk emancipatie-proces van de mens.

Dat zijn in moderne vorm dan de dingen der mensen!

Wat is het evangelie toch ongelooflijk aktueel.

—o—

Het zal goed zijn met ernst de vormgeving van het volmaakt gebed, dat de Here zijn discipelen Zelf geleerd heeft, op ons te laten inwerken. Zo ziet het Onze Vader er uit: twee maal drie bedes. De eerste drie hebben betrekking op God: Zijn Naam, Zijn Rijk, Zijn wil. De tweede drie op de mens: zijn brood, zijn rechtvaardiging, zijn heiliging. Wanneer wij God Zijn plaats geven, krijgen wij onze plaats. En daarbij wordt ons brood niet vergeten.

Amsterdam.

G. JANSSEN

Eenheid en/of Veelheid

Er is in het leven van de kerk, als ze ten minste horen wil naar wat het Evangelie over haar aard en opdracht openbaart, altijd een grote **spanning**. Een spanning die er altijd blijven zal in „deze bedeling”.

De kerk is namelijk volgens de Schrift de gemeenschap van mensen die waarachtig in Jezus Christus geloven als de Zoon van God en de Verlosser der wereld. Anders gezegd: van alle mensen die door het geloof in Christus zijn ingelijfd, zo zijn lichaam vormen en daarom ook begeren te leven naar zijn wil.

Hieruit vloeit onverbiddelijk voort dat de kerk een dubbele taak heeft. Vooreerst deze dat ze, **binnen de grenzen van haar opdracht, en naar haar beste vermogen**, er voor moet zorgen dat ook metterdaad in haar gemeenschap en in de wereld het éne Evangelie van Jezus Christus wordt gepredikt. En dat alléén zij, die werkelijk geloven in Christus als hun Verlosser en nu ook leven naar zijn wil, in haar gemeenschap zijn en worden opgenomen.

Deze tweërlei opdracht is niet eenvoudig. Of, beter gezegd: ze is uiterst moeilijk. De voornaamste vragen die daarbij rijzen zijn in concreto: Wanneer kán en móet en mág men zeggen dat het éne Evangelie niet meer gepredikt wordt? En: wanneer kán en móet en mág men zeggen dat iemand geen waar gelovige is?

In de grote protestantse kerken van Europa is het praktisch meestal zo dat men eenvoudig door de predikanten zelf laat uitmaken of wat ze preken nog Evangelie is. Formeel of feitelijk is daarbij van enige norm van enige binding geen sprake meer. In Zwitserland hebben de protestantse kerken formeel de belijdenis afgeschaft. In de meeste andere is dat feitelijk het geval.

In onze Ned. Herv. Kerk zijn b.v. geestverwante predikanten van wijlen ds Van Lunzen, de man die in Jezus volstrekt niets méér zag dan een ideaal mens en in het christen-zijn volstrekt niets ánders dan het volgen van diens voorbeeld — en b.v. de geestverwante collega's van ds Dorsman van Staphorst, **ambtsbroeders**. En ze zitten, als 't zo gevalt, als gelijkberechtigde vertegenwoordigers van de kerk naast elkaar in één kerkelijke vergadering om **gezamenlijk** de kerk te regeren en te leiden.

Dit wat de predikanten betreft.

Ten aanzien van de kerkleden geldt ongeveer hetzelfde. Lid van de kerk blijft wie zelf lid wil blijven. Uitgeworpen wordt er niet één. En lid wordt evenzo zonder meer wie zelf lid wil worden.

Op deze wijze heeft men de moeilijkheden die de vervulling van de genoemde tweërlei opdracht met zich meebrengt in een bepaald opzicht overwonnen.

Maar het gevolg van deze wijze van doen is steeds: óf een permanente spanning tussen de „richtingen”, de „modaliteiten”, de „partijen” in de kerk. Óf — een algemene onverschilligheid ten aanzien van wat mede-ambtsdragers preken en leren!

Bij velen leeft in zo'n situatie nog wel vaak het besef dat men met deze wijze van doen op onverantwoorde wijze Gods water over Gods akker laat lopen!

„links”

Volgens de door haar officieel aanvaarde en schriftelijk gefixeerde kerkelijke normen moet in de Geref. Kerken nog steeds worden toegezien op de „zuiverheid van de prediking” en evenzo op „de leer en het leven” der kerkleden.

Maar daarin is momenteel een felle discussie gaande en daardoor een ernstige spanning ontstaan over de vraag of deze „zuiver-

heid in de prediking” in de huidige situatie op ernstige wijze **feitelijk, werkelijk** in geding is.

Er zijn wat deze kwestie betreft duidelijk **drie** stromingen te onderscheiden.

Er is een stroming — men zou haar de „linkervleugel” kunnen noemen — die het met de „aardverschuiving” die in het theologische, confessionele en religieuze leven van de Geref. Kerken plaats vindt van harte eens is. Of, beter gezegd, die deze aardverschuiving heeft veroorzaakt en van harte bevordert.

In vorige nummers hebben we reeds op enkele facetten van deze „nieuwe” of „kritische” theologie gewezen. We kunnen haar misschien het best zo typeren: In de reformatorische theologie ging men zonder meer uit van de onfeilbare, gezaghebbende boodschap van de Heilige Schrift, om in het licht daarvan mens en wereld te zien en te beoordelen en de weg door dit leven te vinden en te gaan. In de „nieuwe theologie” gaat men omgekeerd uit van bepaalde, gangbare opvattingen van mens en maatschappij om die met daarvoor geschikt geachte motieven uit de bijbelse boodschap te steunen, te verdedigen en te propageren.

Van deze stroming zijn leidende figuren Kuitert, Augustijn, Wiersinga, Rothuizen en vele andere prominenten in de gereformeerde wereld. Ze hebben een veelgelezen orgaan in het radikaal „linkse” maandblad „Voorlopig”. En wat veel meer zegt: ze hebben de machtige steun van „Trouw” — speciaal van de kerkredactie daarvan — van „Achter het Nieuws” van de N.C.R.V., van het Ikor en wat het allerbelangrijkste is: van de leiding van de alomvattende jeugdbeweging in de Geref. Kerken, het zogenaamde L.C.G.J., het Landelijk Centrum voor Geref. Jeugdvorming.

Hoe dit mogelijk werd is mij niet duidelijk, maar feit is dat de exponenten van de „linkervleugel” van de Geref. Kerken krachtige steun ontvangen van de grote „christelijke” massa-media. Deze zijn bezig op een uiterst bewaamde en effectieve manier de leden van de Geref. Kerken „om te turnen”. En — dat met enorm succes! Het eerste is wel dit dat de grote massa het „nieuwe” niet meer „vreemd” vindt, er als van zelf mee „vertrouwd” raakt en zich er niet meer tegen verzet.

Dit is reeds een enorm winstpunt voor de „linkervleugel”.

Maar, wat vooral voor de toekomst van beslissende betekenis is, de jeugd wordt door haar organisaties en organen tot vurige verdedigers van de „nieuwe theologie”, en al wat daarmee samenhangt, gemaakt. Ze hebben nu reeds bewerk — en dat is een zichtbaar en indrukwekkend symptoom van de ingetreden verandering — dat de P.P.R. met haar illusionistische politieke ideeën onder de gereformeerde jongeren méér aanhang heeft dan de A.R.P.

Voor deze stroming bestaat er in de Geref. Kerken geen probleem ten aanzien van de „zuiverheid van de prediking”. Zij gaat er van uit dat er in de kerk een „pluraliteit” in het belijden moet zijn en daarom ook 'n „polyinterpretabiliteit”, een veelkleurige interpretatie, van de belijdenis. Ze is er voorts van overtuigd dat de reeds eeuwen gangbare opvatting van de belijdenis oud en der verdwijning nabij is. Ietwat meewarig kijkt ze neer op wie daaraan nog vasthouden.

„rechts”

De rechtervleugel van de Geref. Kerken wordt gevormd door de z.g. „Verontrusten” — een naam die dezen zelf niet bijzonder waarderen.

Deze „Verontrusten” waren in twee verenigingen georganiseerd.

Vooreerst in die, welke het blad „Waarheid en Eenheid” uitgeeft. Deze vereniging werd opgericht door mensen die wel ernstig bezwaard waren over de leeruitspraken van 1944 en de daarop gevolgde schorsing van de proff. Schilder en Greijdanus c.s., maar die zich toch niet bij de „vrijgemaakte” Geref. Kerken wilden aansluiten. Zij bleven streven naar het terzijde stellen van de genoemde synodale uitspraken en de opheffing van de schorsingen. Het eerste is geschied, het laatste niet.

Steeds meer werd in de loop van de tijd „Waarheid en Eenheid”, in verband met de

Jaarvergadering 5 mei 1973

In aansluiting aan ons bericht van de vorige week kunnen wij thans mededelen, dat Prof. C. Veenhof op onze jaarvergadering zal spreken over „Kritisch geloven”.

Voorts verzoeken wij de leden van de vereniging om vóór 7 april a.s. namen van kandidaten op te geven voor de verkiezing van bestuursleden. Zoals bekend hebben wij vorig jaar afgesproken dat het bestuur dit jaar in zijn geheel zal aftreden. Het gaat dus om een voorzitter, een secretaris-penningmeester en drie andere bestuursleden.

Opgaven gaarne aan de administratie Geref. Persvereniging „Opbouw”, Rotterdamse Rijksweg 174, Rotterdam-8.

naar zijn overtuiging fatale ontwikkeling in de Geref. Kerken, het orgaan van de mensen die met grote bezorgdheid de verschillende uitingen van de „nieuwe theologie” gadesloegen.

Enkele jaren geleden werd bovendien een speciale vereniging van „Verontrusten” opgericht met de naam „Schrift en Belijdenis”. Deze vereniging is onlangs gefuseerd met de persvereniging „Waarheid en Eenheid”. Op 24 maart hielden ze samen een Landelijke samenkomst waar gesproken werd over het thema: Hoe nu verder? Het verslag ervan zullen velen reeds hebben gelezen als ze dit artikel onder ogen krijgen.

De „Verontrusten” hebben jaren- en jarenlang hun bezwaarschriften over wat in de kerken voorviel naar de generale synoden gestuurd. Maar steeds ontvingen ze naar hun oordeel een teleurstellend antwoord op hun vraag om een eerlijke en loyale handhaving van de belijdenis.

Na de laatstgenoemde synode, die hen weer diep teleurstelde, besloten de Verontrusten andere wegen in te slaan. Met het zenden van bezwaarschriften houden ze op. Die werken naar hun overtuiging, gezien het verleden, niets meer uit.

Nu zullen ze op plaatsen waar naar hun oordeel het Evangelie niet meer naar de Schrift verkondigd wordt „alternatieve kerkdiensten” organiseren. In Utrecht is dat reeds gebeurd. Hetzelfde zal men ook doen ten opzichte van catechisaties. Verder werd er een nieuwe Predikantenvereniging opgericht die, evenals de andere instituten en activiteiten van de Verontrusten, de bewaring van het gereformeerde karakter van de Geref. Kerken tot doel heeft. Er is voorts door hen een werkgroep „Jeugdzaken” in het leven geroepen. Ook het werk onder de studenten wordt aangepakt. Wat de politiek betreft staat men sympathiek tegenover de rechter A.R.-jeugd zoals die zich in het orgaan „Bezinning” uitsprekt en zich daaromheen concentreert. Zij die niet antirevolutionair willen blijven worden verwezen naar het N(ationaal) E(vangelisch) V(erband).

Reeds eerder hebben de „Verontrusten” een alternatieve predikantenopleiding in het leven geroepen die veel actieve belangstelling trekt.

„midden”

Tussen „links” en „rechts” bevindt zich het „midden”.

Dit heeft niet zulke scherpe contouren als „rechts” en „links”. En evenmin organen die duidelijk en consequent propageren wat men in positief en negatief opzicht beoogt.

Een exponent van dit „midden” is het „Confessioneel Beraad” dat reeds enkele malen van zich deed spreken. Maar dat „Beraad” is geen organisatie met leden, een bestuur, een orgaan etc. Men zou het een „beweging” kunnen noemen. Mannen als ds M. P. van Dijk, drs Vlaardingebroek, ds Over-

(Vervolg op pagina 106)

H.E.S. WOLDRING - AMSTERDAM

Een stukje ontzuiling

Zaterdag 19 mei wordt een belangrijke dag voor de A.R.P. De partijraad van deze partij zal dan een beslissing nemen over de wijze van samenwerking met de C.H.U. en de K.V.P.

Er is de laatste maanden binnen deze partijen druk gesproken over het probleem of zij tot een eenheid zouden kunnen samenvloeien. Vooral onder de K.V.P.-ers, maar ook in de kringen van de C.H.U. en de A.R.P. vindt men verdedigers van dit standpunt. Anderen bepleiten een samenwerking in de vorm van een federatie, waarin de drie partijen hun zelfstandigheid behouden. Weer anderen willen dat deze partijen zonder meer zelfstandig blijven. Zij wijzen een fusie en elke vorm van federatie af.

In dit artikelje wil ik twee nauw met elkaar samenhangende problemen aan de orde stellen: de openheid van een partij en de ontzuiling.

■ Een open partij?

Welke vorm van samenwerking (federatie of fusie) de drie christelijke partijen ook aangaan, in alle discussies over deze zaak werd de vraag gesteld: Wat wordt het karakter van de nieuwe opzet?

Zal men zich bij een nieuwe opzet welbewust willen laten richten door het Evangelie en haar program als een antwoord daarop afstemmen? Of streeft men naar een zo groot mogelijke openheid, waarin naast het Evangelie ook andere „inspiratiebronnen” worden erkend? In dit geval is vooral het politiek program samenbindend, hetgeen wij bij de P.P.R. vinden.

Er wordt vooral in de kring van de A.R.P. zwaar aan deze zaak getild. Maar ook in de C.H.U. en in de K.V.P. wordt regelmatig de wens gehoord, dat men zich in de nieuwe op-

zet van de partijen door de bijbel willen laten leiden. Ook in de nota van de contactraad van de drie christelijke partijen „Op weg naar een verantwoordelijke maatschappij” lezen wij, dat het Evangelie het enig richtinggevend uitgangspunt moet zijn.

Prof. Steenkamp zei het tijdens een onlangs gehouden studiekonferentie van de A.R.P. zeer duidelijk: in de nieuwe opzet van de christelijke partijen is het woord van Christus beheersend „Gij zult Mijn getuigen zijn.” Dit is een belangrijke uitspraak. In de genoemde nota van de contactraad had deze gedachte duidelijker geformuleerd kunnen worden.

Maar wat is de betekenis van een mooie formulering? De christelijke partijen blijken vandaag juist met het evangelie en het „christelijke” in de politiek de grootste moei-

te te hebben. Bij verschillende woordvoerders van deze partijen in de Tweede en Eerste Kamer en voor de t.v. blijkt zelden of nooit iets van hun christen-zijn. Men kan deze zaak op papier heel mooi formuleren, maar als er in de praktijk zo weinig van blijkt, dan is dat voor een nieuwe opzet van de partijen niet moedgevend.

Ik ben voorstander van een partij met een duidelijk christelijk karakter, dat in het program en in het beleid van de partij ook duidelijk herkenbaar naar voren komt. Dit neemt echter niet weg, dat het gebruik van het woord „christelijk” wel eens misverstanden oproept, zoals wij direct zullen zien. Ook een christelijke partijvorming bergt het gevaar van enkele grote nadelen in zich.

■ Een christelijke partij?

Er zijn tegenwoordig nogal wat mensen, die het woord „christelijk” niet meer willen gebruiken voor een politieke partij. Zij willen het woord liever helemaal niet meer gebruiken. Ook niet voor scholen en organisaties.

Het woord „christelijk” is volgens hen aanmatigend en pretentieus. Zij vinden het onjuist, dat de naam van Christus verbonden wordt aan het onvolmaakte handelen van de mensen. Ook zou volgens hen het woord „christelijk” volmaaktheid van ons handelen suggereren. In het verleden is het doen en laten van de christelijke politieke partijen vaak aangeprezen en verdedigd met: dit is christelijk, bijbels of de wil van God. Dit is te betreuren, omdat het onjuist is. Met het woord „christelijk” wordt alleen een bepaalde richting aangewezen. Wij geven het geloof in God en Jezus Christus er mee aan, evenals de bestemming en de toekomstverwachting van de mens. Het gaat dus om het uitgangspunt, waar we op aangesproken kunnen worden en dat in de eerste plaats zelfkritiek inhoudt. Met andere woorden: „christelijk” geeft niet een pretentie, maar een intentie weer.

Ook een woord als „evangelische politiek”

H. NOLLES — HAARLEM

Nog enkele veranderingen na de Mammoetwet

In het artikel van vorige week, dat over dit onderwerp ging, werd geschreven over de veranderingen van het basisonderwijs. Tevens kwam de integratie van het basis- en kleuteronderwijs ter sprake.

Deze week wordt aandacht besteed aan de konsekventies van deze veranderingen voor de opleiding van het onderwijzend personeel. Ook de pedagogische academie krijgt een andere opzet.

I. Naar een andere Pedagogische Academie

Zowel de structureel/organisatorische als de pedagogisch/didactische veranderingen op de basisschool (B.S.) zullen gevolgen hebben voor de Pedagogische Academie (P.A.), aangezien dit schooltype als voornaamste doel heeft het opleiden van jonge mensen tot onderwijzer op de B.S.

Om te komen tot een geslaagde integratie van B.S. en Kleuteronderwijs zal eerst of tegelijkertijd de KLOS (Kleuterleidsters-opleidingsschool) moeten samensmelten met de P.A. Met opzet druk ik me zo uit, want het is nu al duidelijk: de KLOS wordt de klos. In de meeste, zo niet alle gevallen, zal de KLOS als afzonderlijk schooltype op houden te bestaan en opgaan in een naburige P.A. Dat dit op zichzelf al talloze problemen met zich mee zal brengen, is buiten kijf. Toch is deze samensmelting een onmisbare voorwaarde voor het al of niet slagen van de integratie van het basis- en kleuteronderwijs. De P.A. van de toekomst zal dus mensen op gaan leiden voor het geven van onderwijs aan 4 tot 12 jarigen. Nu brengt men op pedagogisch/didactische gronden een scheidingslijn aan tussen het onderwijs aan kinderen van 4-8 (= kleuterschool + klas 1 en 2 van de B.S.) en aan kinderen van 8-12 jaar (= klassen 3-6 van de B.S.). Het is nu de bedoeling dat de studenten aan de P.A. zich tijdens hun studie gaan specialiseren op één van beide leeftijdsgroepen, terwijl voor begaafde studenten waarschijnlijk de mogelijkheid zal worden opengelaten, om beide groepen in hun studie te betrekken.

Er werd (en wordt) van onderwijzers nogal eens gezegd dat ze eigenwijs zijn. Welnu, als dat zo is, dan is dat geen wonder. Immers de onderwijzer werd geacht van alles verstand te hebben: van taal, rekenen, geschiedenis, biologie, tekenen, handenarbeid, gymnastiek; hij moest goed kunnen zingen, vertellen, vaardig zijn met zijn handen, fantasie bezitten, leiding kunnen geven en gaat U maar door. De onderwijzer die van de P.A. kwam, was (en is) een „schaap met vijf poten”. Ook daar wil men nu verandering in brengen en wel door de eerste-jaarsstudent op de P.A., na een oriëntatieperiode, te laten kiezen voor een verdergaande studie in twee zgn. „zaakvakken” (w.o. geschiedenis en natuurkunde b.v. vallen) en twee expressievakken (b.v. tekenen en muziek). Daarnaast zal iedere student de colleges o.a. moeten volgen in Nederlands, rekenen, pedagogiek en algemene didactiek, psychologie en maatschappijleer. Naast een evt. specialisatie (4-8 of 8-12 jaar) dus een differentiatie in twee zaak- en twee expressievakken. Wel moet in dit verband opgemerkt worden, dat men in het huidige stadium vooralsnog streeft naar een „algemene benoembaarheid”, ongeacht specialisatie en differentiatie, wat meteen een volgend probleem in zicht brengt, nl. dat van de her-, na- en bijscholing, maar daarover later.

In het voorgaande hebben we impliciet ook gezien, dat er vroeger te veel en te eenzijdig de nadruk werd gelegd op het intellectualistische leren. In de huidige didactiek wordt ook en meer aandacht geschonken aan andere vormen van leren, b.v. inzicht bijbren-

gen, verantwoordelijkheid kunnen dragen, het in groepen kunnen werken, zelfstandig iets oplossen, het samen iets bespreken in een kringgesprek e.d. Vanzelfsprekend wordt daar ook veel aandacht aan geschonken op de P.A. De vaak gehoorde klacht „dat er op de B.S. zo weinig meer geleerd wordt”, heeft dus te maken met een eenzijdige opvatting van het begrip „leren”. Bovendien, zo wordt gezegd: wat is belangrijker voor een kind op de B.S.? Dat het veel van een bepaald vak leert of dat de interesse gewekt wordt? Bij de beoordeling van dit alles komen we op deze vraag terug.

Een ander vraagstuk waar de B.S. en de P.A. mee te maken hebben is de kwestie of de zgn. vakkenscheiding (geschiedenis-aardrijkskunde-natuurkunde enz.) niet kunstmatig is en doortrokken dient te worden. In dit verband zal de term „Wereldoriëntatie” U niet onbekend in de oren klinken. Daar de meningen onder de diverse deskundigen daarover nog zeer verdeeld zijn, laat ik dit probleem nu maar rusten.

Uit het bovenstaande kunt U, dacht ik, nu wel de conclusie trekken, dat zowel het Kleuter- en Basisonderwijs als de opleidingen daarvoor fundamentele en diepingrijpende veranderingen te wachten staan.

II. Het vraagstuk van Her- en Bijscholing

Er zal dus een andere B.S. komen. Dat impliceert een andere onderwijzer. Dat brengt met zich mee een andere P.A., wat tot op zekere hoogte ook betekent een andere P.A.-docent. In de eerste plaats zullen er dus cursussen moeten komen, die de huidige P.A.-docenten geschikt maken voor hun nieuwe taak, die o.a. zal bestaan in het her- en bijscholen van de onderwijzers op de huidige B.S. Het zal duidelijk zijn dat er in P.A.-kringen naar wordt gestreefd, dat dit laatste zal behoren tot hun normale lestaak, m.a.w. niet bovenop hun normale weektaak zal komen, aangezien deze toch al verzaagd zal worden door het volgen van voor hen bestemde cursussen en het op nieuwe manieren opleiden van hun studenten plus eventuele nascholing.

Wat de bijscholing van de B.S.-onderwijzers betreft, ook daar liggen problemen aangaande

en andere uitdrukkingen ter vervanging van „christelijk” geven alleen maar een richting aan. Zij hebben betrekking op een streven naar...

Wanneer wij alleen spreken van confessionele partijen en het woord christelijk of evangelisch niet meer in de mond durven nemen, dan ontnemen wij aan het woord „konfessioneel zijn inhoud.

P.v.d.A.-voorzitter André van der Louw heeft eens gesproken over: leven vanuit socialistische inspiratie. Niet dat alles wat hij doet volmaakt socialistisch zou zijn, maar hij streeft er naar. Hij kan er op aangesproken worden.

Waarom zouden de christelijke partijen hun evangelische of christelijke inspiratie niet bij haar naam mogen noemen?

■ Ontzuiling ?

Voor de tweede wereldoorlog was het voor veel mensen een vanzelfsprekende zaak, dat vrijwel alle verenigingen en organisaties op levensbeschouwelijke grondslag werden opgericht. Altijd en overal: christelijke (r.k. en geref.) scholen, partijen, omroep-, gymnastiek-, muziek- en wandelverenigingen. Dit verschijnsel noemt men verzuiling. Rooms-Katholieke verenigingen op allerlei terrein vormden in onze samenleving een r.k.-zuil en de protestanten vormden hun (overwegend gereformeerde) zuil.

Er wordt tegenwoordig zeer negatief gesproken over deze verzuiling. Er zijn natuurlijk nadelen, maar ook voordelen te noemen.

Een geweldig voordeel is bijvoorbeeld geweest, dat zeer velen in deze op levensbeschouwelijke basis opgerichte verenigingen hun vorming hebben gekregen. Er werd in A.R.-kiesverenigingen (in die tijd) hard gestudeerd. Op politiek en maatschappelijk terrein werd uit de „kleine luyden” een kader van bewaarde mensen gevormd.

Zonder iets af te doen van deze voordelen, zijn er ook nadelen van de verzuiling te

noemen. Eén van de belangrijkste nadelen is het isolement. Sprekers voor vergaderingen werden uit „eigen” kring aangetrokken. De informatie, die men elkaar verstrekte was zeer vaak eenzijdig. Enigszins afwijkende meningen hadden niet zelden iets verdachts. De afgeslotenheid van een „zuil” ten opzichte van de buitenwereld veroorzaakte vaak verstarring in de meningsvorming en een verenging van gezichtsveld. En de in eigen kring aanvaarde mening werd niet zelden met het etiket „christelijk” of „bijbels” versierd. Hoewel niet altijd uitgesproken, kwam de mentaliteit naar voren van „Wij weten het!” en „zo is het!” De verzuiling bracht iets van een ghetto-mentaliteit met zich mee.

■ Isolement ?

Het citaat van Groen van Prinsterer „in isolement ligt onze kracht” is vaak gebruikt en nog vaker misbruikt. Groen bedoelde met isolement: beginselvastheid. In de beginselvastheid zag hij de kracht van de christenen liggen. Hij beoogde geen afsluiting van andersdenkenden. Ook een politieke samenwerking met andersdenkenden heeft Groen nooit afgewezen.

Wanneer ik pleit voor een stukje gezonde ontzuiling, dan bedoel ik een afwijzing van een isolement in de zin van afzondering. Het is niet alleen noodzakelijk om open te staan voor de problemen van de tijd waarin je leeft, maar ook voor de meningen van mensen met een heel andere overtuiging en mening over die problemen.

Een stukje ontzuiling betekent ook waken voor het kwaad van de onuitgesproken, maar vaak goed merkbare pretentie „wij weten het” en „wat wij doen is christelijk”.

Het afzien van deze pretentie betekent niet, dat wij ook afzien van onze intentie (bedoeling, streven, confessie). Daarom is het door mij verdedigde „stukje ontzuiling” niet hetzelfde als dekonfessionalisering. Integendeel.

begin moeten „leren” flexibel te zijn, immers flexibel kun je alleen zijn, staande op een vaste grond. Om af te kunnen wijken van bepaalde regels, moet je eerst de regels kennen. Dit brengt met zich mee, dat het kind vanaf het begin moet „leren” verantwoordelijkheden te dragen, samen te werken, maar ook zelfstandig te kunnen zijn enz. Dit alles wordt nu beoogd met de bevestigende onderwijsveranderingen. Vandaar dat men wil **uitgaan** van het vragende kind, wat iets anders is dan datzelfde kind als **norm** te stellen. **Uitgaande** van de kinderlijke interesse en verwondering zal men het moeten (bege) leiden op de weg naar de volwassenheid. Dat wij als Christenen daarover moeten meedenken en moeten meestuderen, ons niet afzijdig moeten houden, ook organisatorisch niet, staat voor mij als een paal boven water, anders missen we de boot en wordt ons iets opgedrongen wat we beslist niet hebben willen.

Uit het bovenstaande zal duidelijk geworden zijn, dat ik uit onderwijskundig oogpunt de toekomstige veranderingen toejuich. De problemen zijn groot, de gevaren niet minder, maar er wordt gestudeerd en er wordt gewerkt!

Een van de gevaren wil ik in het kort nog apart behandelen. Er zal op grote schaal heren bijgeschoold moeten worden en het is niet verwonderlijk dat de gedachten gaan in de richting van massale **t.v.-cursussen**. Hier nu dreigt het gevaar van een **eenzijdige** aanpak. Een mogelijke oplossing zou m.i. zijn een combinatie van **t.v.-lessen**, **schriftelijke** lessen en **mondelijke** discussiebijeenkomsten, waardoor alle levens- en wereldbeschouwelijke richtingen althans enigszins tot hun recht komen, terwijl anderzijds de **vrijheid** van onderwijs, wat de **inhoudelijke** kant, betreft zo min mogelijk aangetast zal mogen worden. Waakzaamheid is hier geboden, maar niemand — het zij nogmaals gezegd! — is gebaat bij afzijdigheid of een te grote skepsis. Ook hier geldt: „Weest Nuchter en Waakt”.

P.S. Het antwoord op de vraag wat voor het B.S.-kind belangrijker is: **veel weten** van iets of **interesse hebben of krijgen** in iets, wordt door mij beantwoord met: **het laatste**.

De contouren van een

Nieuwe Christelijke Unie

Op weg naar een Nieuwe Christelijke Unie (N.C.U.)

Om de discussie, betreffende een eventuele nieuwe Christelijke politieke partij voort te zetten, worden hierbij enkele „stellingen”, over zo'n partij doorgegeven:

- ★ Deze **Nieuwe Christelijke Unie** zal door het samengaan van de confessionele partijen en christenen uit andere partijen een partij moeten zijn met als **grondslag de Christelijke inspiratie!**
- ★ Vanuit deze evangelische basis met de Bijbel als uitgangspunt zal die Unie gericht moeten zijn op de dienst **aan het hele volk**, maar meer nog aan **het bestaansrecht** en dientengevolge aan **de bestaanszekerheid** voor elk mens binnen zijn eigen gemeenschap.
- ★ Het moet kenbaar zijn aan een samenwerkingsverband van allen, die elkaar als Christen herkennen, d.w.z. mensen die zich inzetten **om elk individu zijn recht op gelijkwaardig mens-zijn** te verzekeren.
- ★ Het zal een partij moeten zijn met een geïnspireerde visie op mens, maatschappij en overheid.
- ★ Men moet zich willen laten leiden door de opdracht van **naasteliefde** en **dienstbaarheid**.
- ★ Het dienen van God en de naaste zal uitgangspunt moeten zijn voor het politieke handelen! (Matth. 22 : 34-40).
- ★ Hierin zal **de radikaliteit** van het Evangelie gehanteerd moeten worden.
- ★ Deze Unie zal **niet** eng-confessioneel en geïsoleerd moeten zijn.
- ★ Voor allen, die deze levensbeschouwelijke fundering en het program erkennen, zal deze partij **een open karakter** hebben.
- ★ Alle christenen uit ieder kerkgenootschap, die **deze uitgangspunten en politieke opvattingen** onderschrijven, zijn welkom!
- ★ Het zal hierbij niet gaan om de macht en de meerderheid.
- ★ Het zal betekenen een loskomen van het kerkelijk gebodene, maar **niet** van **het Christelijk belijden!**
- ★ Deze Unie zal zowel **beginnel** (wegwijzer van het politiek handelen), als **program-partij** zijn.
- ★ Het zal een partij zijn, die in alle ernst poogt vanuit **een Bijbelse visie en praktische gedrevenheid politiek** te bedrijven.
- ★ De doelstelling en de uitwerking van het program moeten aanspreken.
- ★ Daarom is het nodig dat het praktische beleid en het concrete politieke handelen **in overeenstemming zijn met de Bijbelse visie**.
- ★ Een relatie tussen „belijden” en het politieke doen **moet DUIDELIJK ZICHTBAAR** zijn.
- ★ En hiermee zal deze Christelijke politiek **bijzondere politiek** zijn!
- ★ Het zal een politiek zijn **met perspectief**.

ONDERWEG NAAR: Een samenleving in **solidariteit** en **gerechtigheid** met als uiteindelijk doel:

„een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, waarop gerechtigheid woont!”

A. R. R. Vos,
Eiberplein 15,
Bergschenhoek (Z.H.)

tijd, geld en capaciteiten, om nog maar te zwijgen van aanpassings- en leertijdsproblemen.

Wat de KLOS aangaat, doemt nog een andere kwestie op. In de **overgangstijd naar een** volledig verdwijnen van de KLOS als afzonderlijk schooltype, zal de vooropleiding voor de KLOS aangepast dienen te worden aan die van de P.A. Op dit moment is de MAVO voldoende als KLOS-vooropleiding, terwijl de HAVO die functie vervult bij de P.A. Het programma van de KLOS zal in die overgangstijd ook verzwakt dienen te worden. Overbodig te zeggen dat ook de huidige docenten aan de KLOS d.m.v. cursussen voorbereid zullen moeten worden op hun nieuwe taak, die in elk geval zal bestaan uit het lesgeven aan studenten die zich hebben gespecialiseerd in de leeftijd van 4-8 i.p.v. 4-5 jaar, terwijl ook de mogelijkheid bestaat, dat ze **algemeen** benoembaar worden aan de nieuwe P.A., wat weer een verdergaande studie vereist.

Gezien de veelheid en de omvang van deze en andere problemen, wordt er gedacht aan een **geleidelijke** invoering van een en ander, wat al een hele verbetering zou zijn, vergeleken met de invoering van de Mammoetwet, die allesbehalve geleidelijk is gegaan, hetgeen voor een groot deel de mislukking ervan ook verklaart m.i. Het hele proces zal op zijn minst 10 tot 15 jaar in beslag nemen.

III. Conclusies en beoordeling

Wat moeten we nu van dit alles denken? Zit hier meer achter dan modieuze vernieuwingsdrang? Is ook dit een uitvloeisel van het „oprukkende marxisme”? Het is natuurlijk duidelijk, dat maatschappelijke veranderingen bij dit alles een grote rol spelen. Onze maatschappij is bij uitstek een **dynamische**. De informatie die wordt aangeboden, is veelomvattend en velerlei. Veel meer dan vroeger weet ook het jonge kind al, wat er in ver verwijderde gebieden op aarde aan de hand is. Wil het kind later als volwassene al wat hem wordt aangeboden **kritisch** kunnen beoordelen, dan zal het dat vanaf het begin moeten „leren”. Wil het later in een steeds **sneller veranderende** maatschappij niet alle zekerheden verliezen, dan zal het vanaf het

Vervolg van pagina 103.

duin, ds L. H. Kwast, dr Wentsel, zijn er belangrijke figuren in. Wat hun „ligging” betreft kan men er ook wel de proff. Herman Ridderbos en Runia toe rekenen. Al weigeren dezen beslist zich in een bepaalde groep te laten indelen! Feit is evenwel dat prof. Herman Riddelbos de meest indringende kritiek op de verzoeningstheorie van dr Wiersinga heeft geleverd en prof. Runia nadrukkelijk fundamentele concepties van Kuitert bestreed en bestrijdt.

De mensen die zich verwant voelen aan wat het Confessioneel Beraad nastreeft zullen zich, dunkt mij, wel bijzonder aangesproken voelen door de geschriften die in de reeks „Theologie en Gemeente” verschijnen. Deze reeks die bij Kok in Kampen uitkomt, bedoelt „in de toenemende onzekerheid inzake vragen van geloof en leven en in de daarbij optredende spanningen en polarisatieverschijnselen binnen de kerk, enige algemeen verstaanbare, positieve leiding te geven. De redactie zoekt deze leiding in de gehoorzaamheid aan de Heilige Schrift en in de verbondenheid aan het belijden van de kerk, zoals dit gestalte kreeg in de reformatorische belijdenisgeschriften”. De redactie wordt gevormd door ds M. P. van Dijk, dr C. Graafland (een „Gereformeerdebonder”), dr Herman Ridderbos; dr G. de Ru (een „Confessioneel”) en dr B. Wentsel.¹⁾

Zoals men merkt zijn in de redactie een paar nuances van de „Gereformeerde Gezindte” buiten de Geref. Kerken vertegenwoordigd.

Het jongste nieuws omtrent het „Confessioneel Beraad” is dat het ook een meer vaste organisatorische gestalte wil aannemen. Het zal namelijk een „Stichting” in het leven roepen. En — wat typerend is voor de verhoudingen in de Geref. Kerken — in „Waarheid en Eenheid” worden predikanten, ambtsdragers en gemeenteleden opgewekt zich als sympathisanten daarvan bij het adres van de Stichting — ds M. P. van Dijk te Nunspeet — te melden.

naar een kruispunt?

In de persorganen van de Geref. Kerken is in reactie op de daarin opgetreden „nuances” en „tegenstellingen” nu een felle polemiek ontstaan die culmineert in de vraag hoever een geref. kerk in de huidige situatie gaan mag en moet, in het verdragen van de door alle betrokkenen geconstateerde, en als zodanig erkende afwijkingen van de belijdenis, welke daarin door velen verdedigd en gepropageerd worden.

De „Verontrusten” zeggen: Zo kan het niet langer! Wij accepteren, noodgedwongen, de situatie zoals die werkelijk is. Of men het erkent of niet, betreurt of niet, de Geref. Kerken zijn metterdaad, net als de Ned. Herv. Kerk, 'n „modaliteiten-”, 'n „richtingen-kerk” geworden. En uitgaande van die feitelijkheid gaan we nu handelen. We richten waar dat vanwege het trouw willen blijven aan de confessie noodzakelijk is, noodgemeenten op, organiseren „alternatieve kerkdiensten”, geven eigen catechisaties enz.

De proff. Ridderbos en Runia keren zich scherp tegen deze plannen. Ze achten die in strijd met de kerkorde en de „kerkelijke spelregels”. Ongetwijfeld delen ze in vele opzichten de bezwaren van de „Verontrusten”, maar ze wijzen de weg die deze nu willen inslaan beslist af. Zij willen de van ouds bekende „kerkelijke weg” blijven bewandelen.

Tegenover de bezwaren van Ridderbos en Runia wijzen de „Verontrusten” er op, dat juist de mannen van „links” met allerlei „alternatieve” kerkelijke experimenten reeds vóór jaren begonnen zijn! Men heeft het in Geref. Kerken kunnen beleven dat in een Zondagmorgendienst werd meegedeeld dat er 's middags geen „eigen” dienst zou worden gehouden, maar de broeders en zusters opgewekt werden naar een „oecumenische kerkdienst” te gaan in de Rooms-Katholieke Kerk. Er werden kerkdiensten gehouden waarin mannen als prof. Steenkamp en de P.P.R.-man Dolf Coppens „voorgingen”. Geref. predikanten en Rooms-Katholieke geestelijken leidden samen 'n „eucharistieviering” voor „gelovigen” uit alle mogelijke kerken

in een R.K.-kerk! En wat presteren de „studentenpastores” niet op het punt van „experimentele kerkdiensten”?

Een nuchter oordeel over de gang van zaken in zijn kerken geeft ds E. H. Kwast in de Friesche Kerkbode. Hij wees daarin op het oordeel van Herman Ridderbos over wat er in de kerken plaats vindt. Deze schreef namelijk: „Dat hetzelfde evangelie beide („vleugels” in de Geref. Kerken - C.V.) nog op een of andere wijze samenbindt, moet uit de aard der liefde worden aangenomen, maar is op geen enkele wijze meer te bespeuren. Men moet hier ook niet denken in termen van voor- en achterhoede of van een in verschillend tempo zich in dezelfde richting begeven. Neen, men trekt doelbewust elk een kant op, de een meer uitdagend en kwetsend, de ander meer weeklagend en zalvend, maar van enig begrip voor of meedogen met hetgeen de anderen beweegt, is geen sprake meer.”

Ds Kwast op deze woorden reagerend, zegt dan dat de gevolgen van deze gang van zaken in de Geref. Kerken zich in plannen van de „Verontrusten” reeds hebben aangediend. „En op dit punt is mijn vraag of deze ontwikkeling niet al jaren geleden voorspeld had kunnen worden. Aan de éne zijde van de Gereformeerde Kerken veroorloven zich verschillende kerkleden — hoogleraren en docenten, maar ook predikanten en andere ambtsdragers — opmerkelijke vrijheden. Zij gaan met wat de belijdenis aan geestelijke eenheid tot uitdrukking brengt en met de kerkorde, op een bijzonder soepele wijze om. Synodale beslissingen en uitspraken leggen ze in eigen zin uit of veronachtzamen ze zelfs.”

Ds Kwast stelt dan enkele puntige vragen, die voluit retorisch zijn. Het antwoord ligt er in! Hij vraagt namelijk:

„Kan dan iemand het in alle oprechtheid de verontruste gereformeerde kwalijk nemen als ook zij zich doen horen en een „Naar uwe tenten, o Israël!” aanheffen? Is het beleid van de laatste generale synoden niet in verregaande mate bepaald door een verdraagzaamheid die in het gereformeerde verleden eenvoudig **ondenkbaar** zou zijn geweest? Moest het voor buitenstaanders niet de schijn hebben dat deze synoden vooral geen brokken wilden maken? En konden de ingewikkelde synodale volzinnen waarmee noodverband na noodverband werd aangelegd, de confessionele **crisis**, waarin de Gereformeerde Kerken verkeren, nog aan het oog onttrekken?”

Of de kerken het willen of niet, het uur van de ontkenning komt snel dichterbij. Ik geef prof. Runia grif toe dat de plannen van de verontruste gereformeerden met artikelen van de kerkorde en algemeen kerkelijke bepalingen op gespannen voet verkeren. Maar ik zie **niet** in dat een synode het zich zou kunnen permitteren in 1973 naar de verontrusten de zaak op scherp te stellen, nadat ze in 1972 en daarvóór naar de **andere** zijde de éne na de andere kerkelijke mijn heeft **ontschert**.”

De kerken bewegen zich voort op een weg die onvermijdelijk naar een kruispunt leidt. En dat kruispunt ziet er naar de overtuiging van ds Kwast zo uit: „of de Gereformeerde Kerken houden de koers van de laatste tien jaren aan en **verdragen** de tenuitvoerlegging van de plannen van „Schrift en Getuigenis”... of ze slaan een weg in waarbij ze haar **confessioneel-gereformeerde** karakter weer **ernstiger** gaan nemen en haar leden daaraan metterdaad binden.

Doen ze het éérste, dan zal op synodaal en op plaatselijk niveau een **vergelijk** tussen de Gereformeerde Kerken en haar verontruste leden gevonden moeten worden. Met prof. Runia ben ik het hartelijk eens dat zulk een vergelijk alsdan hoog nodig is om alle mogelijke conflicten te **voorkomen**. Maar tegelijk zouden de Gereformeerde Kerken dan openlijk **erkennen** modaliteitenkerk te zijn: een dubbelgangster van de Nederlandse Hervormde Kerk.

Maar kiezen ze op het kruispunt de andere weg — en ik behoeft nauwelijks te schrijven dat **daarnaar** mijn voorkeur uitgaat — dan zullen de Gereformeerde Kerken eindelijk de moed moeten opbrengen **zichzelf** te zijn en — met alle begrip voor leden die haar op een ander spoor willen brengen — daarvoor te **staan!**

Of binnen de kerken voor de laatste keuze

nog de geestelijke kracht opgebracht kan worden, is weer een ander verhaal. Maar wie het lot van die kerken aan het hart gaat, kan zich niet indenken dat onze **huidige** kerkelijke samenleving nog veel langer tegen haar koorts opgewassen zal blijven.”

„zingen we nog hetzelfde lied?”

Een vurig voorstander van de „pluraliteit” van het belijden en zo van de kerk is prof. Rothuizen. Hij spreekt nog liever van „pluriforme eenheid”. Hij waardeert die zeer positief. Ze is z.i. een zegen voor de kerk.

In een reactie op wat prof. Runia in het „Centraal Weekblad” over de spanningen in de Geref. Kerken opmerkte, schreef Rothuizen daarin een vurige verdediging van deze „pluriforme eenheid”.

Runia erkent t.o. zijn collega volmondig dat er in de kerk een zekere pluriformiteit mag en zelfs moet zijn. En ook dat er in meer dan één opzicht nog van een „eenheid” onder de broeders kan gesproken worden. Namelijk in het christen-zijn en in het nog altijd gebonden zijn aan de gereformeerde traditie.

Maar, zo zegt Runia dan, men moet de bestaande verschillen niet onderschatten. „Ik wil niet onnodig pessimistisch zijn, maar geloof toch zonder overdrijving te mogen zeggen, dat de krachten die momenteel onder ons aan het werk zijn eerder middelpuntvliedend dan middelpuntzoekend zijn. Een van de meest ingrijpende verschillen is m.i. de wijze waarop we de bijbel lezen. Als ik b.v. naast elkaar zet, wat dr Wiersinga in zijn dissertatie en ook in zijn laatste publicatie over de bijbelse leer der verzoening zegt en wat prof. Herman Ridderbos in zijn deeltje in de serie „Theologie en Gemeente” („Zijn wij op de verkeerde weg?” Een bijbelse studie over de verzoening) geschreven heeft, dan is hier ongetwijfeld een stuk pluraliteit, maar ik zou het niet meer 'pluriforme eenheid' durven noemen.

Het probleem waar de Geref. Kerken mee worstelen is dat de „geestelijke verbondenheid” tussen de kerkleden niet meer ervaren wordt. Prof. Rothuizen schrijft: „Het lijkt me niet meer mogelijk om Kuitert en de zijnen (de man staat bepaald niet alleen) en de zgn. verontrusten op één „theologische noemer te brengen.” Daarin heeft hij gelijk zegt Runia. Maar kan men de openbaar geworden verschillen tot „theologische” verschillen beperken? Is de belijdenis, het belijden der kerk niet veeleer in geding? De belijdenis is de bindende factor in de kerk. Moet die althans zijn. In de belijdenis heeft de kerk geprobeerd uit te spreken wat ze van het evangelie verstaan heeft. De belijdenis is „de lofzang, waarin de kerk haar geloof in God en in wat Hij in Christus gedaan heeft uitzingt.” En dat lied moet door de gemeente gezamenlijk gezongen worden. Door allen en door allen van harte.

Maar, zo gaat Runia dan verder, „de vraag waar velen vandaag mee zitten is: Zingen we nog wel **samen** dit lied? Of beginnen we zo langzamerhand verschillende versjes te zingen? Natuurlijk kan men zeggen: Laat toch ieder vogeltje zingen zoals het gebekt is! Daar heb ik op zich zelf geen bezwaar tegen. Als het dan toch uiteindelijk maar **hetzelfde versje** is!

Hetzelfde geldt van de pluriformiteit in de theologie. Ook hier zie ik geen enkele reden waarom we het allemaal op dezelfde wijze zouden moeten zeggen. Maar — moeten we uiteindelijk toch niet **'hetzelfde'** zeggen, tenminste als het om de centrale, fundamentele aspecten van het christelijk geloof gaat?

Prof. Rothuizen wijst op het feit, dat er in de bijbel toch ook de nodige verschillen zijn. Inderdaad. Maar al deze verschillen zijn uiteindelijk altijd **variëties op hetzelfde thema!** De bijbelschrijvers leggen de accenten telkens weer anders (dat hangt samen met de omstandigheden, maar ook met de persoonlijkheid), maar vormen samen een machtig symfonieorkest, waarin elk instrument er toe bijdraagt om de rijkdom van de heilssymfonie te vertolken.”

☆☆☆

Dit was een poging een situatietekening te geven van wat er in de Geref. Kerken gaande is.

Ik heb geprobeerd het zo objectief mogelijk te doen.

Waar mijn hart naar uitgaat zal uit wat ik schreef toch te merken zijn. Ik troost me met een van Groen van Prinsterer's boeiende en diepzinnige paradoxen: „Onpartijdig kan alleen hij zijn die partij kiest.”

Kampen.

C. VEENHOF

¹⁾ In deze reeks verscheen o.a. de bekende studie van prof. Herman Ridderbos „Zijn wij op de verkeerde weg”, een kritische bespreking van Wiersinga's verzoeningstheorie.

Boekbespreking

Prof. dr K. J. Pompa — Evangelie en geschiedenis.

Uitgave van Buijten en Schipperheijn, Amsterdam, 1972.

Als 20ste deel van de serie Christelijk Perspectief kwam dit geschrift van prof. Pompa van de pers. De auteur schrijft op de van hem bekende wijze over de geschiedenis als heilmaakingsgeschiedenis, nl. voor wat de tijd tussen de moederbelofte en het eindgericht betreft. Pompa neemt aan dat er tussen Gen. 1:1 en Gen. 1:2 een kloof heeft bestaan. Toen trad de chaos op, met beroep op Jes. 45:186, die door God niet direkt ongedaan werd gemaakt. Daartoe volgt God een historische weg. Over die historie en de strijd daarin tussen God (Christus) en de demonische machten geeft Pompa zijn diepzinnige, flitsende beschouwingen in verschillende hoofdstukken.

Na de inleiding komt een beoordeling van de geschiedenis, waarin verschillende figuren uit de oude kerk met hun oordeel over de geschiedenis kort de revue passeren. Dan volgt III de articulatie; IV de eenheid der geschiedenis en V geschiedenis als overwinning. Het geheel is vrucht van bijbelstudie, nadenken over de geschiedenis met de Schrift in de hand, wat niet wil zeggen dat men elke opmerking zal onderschrijven: de anonieme christen in de kring van de chassidim, 93; de tekening van het Judaïsme, dat zou pretenderen zelf de wet te hebben voortgebracht, 95; om maar iets te noemen.

G. Janssen

Dr B. Wentzel: De koers van de kerk in een horizontalistisch tijdperk II.

Uitg. J. H. Kok B.V. Kampen 1972. 100 blz. Prijs f 7,90.

Dit is het vierde deel van de serie „Theologie en gemeente”. Het is wel bekend, dat de medewerkers aan deze serie in hun opvattingen ongeveer overeenstemmen met het zg. „Confessioneel Beraad” in de gereformeerde kerken (syn.). Men heeft ernstige bezwaren tegen de zg. nieuwe theologie, weet die ook goed te formuleren, maar men wil op het beslissende ogenblik de consequenties niet aanvaarden. Men toont zich dan weer erg beducht voor de zg. polarisatie. Daarom is var. dit confessioneel beraad helaas weinig te verwachten voor het concreet herstel van de kerk.

Zo menen we al tegelijk de kracht en de zwakte van deze boekjes, ook van het werk van dr Wentzel, getekend te hebben.

Dit boek is een vervolg op deel I en telt zes hoofdstukken (van 9-14). Achtereenvolgens worden behandeld de plaats van Christus bij de schepping, de volgorde schepping - zondeval - verlossing, het anonieme christendom, de zaligheid door Christus alleen, de opstanding en hemelvaart en de verzoening.

Het zijn allemaal zeer actuele kwesties, en zij hebben in de kerken, waarvan dr Wentzel lid is, zeer veel beroering gebracht (en daar niet alleen). Vooral ook over de historische zondeval en de verzoening is hevig gediscussieerd. Maar alle kwesties zijn van grote betekenis. Het één hangt

trouwens onlosmakelijk met het ander samen.

Vooraf het eerste hoofdstuk: „Schiep God de wereld in en om Christus?” is van betekenis. Terecht wijst de schrijver de opvatting van Karl Barth en van veel (oudere en) nieuwere r.k. theologen van de hand. Barth stelde, zoals bekend is, dat de innerlijke grond van de schepping het verbond is. Alles is volgens hem geschapen in, om en door Jezus Christus.

Daartegenover stelt Wentzel o.i. terecht, dat we schepping en genade niet mogen verwisselen, of in elkaar doen overvloeien (blz. 14). Met een beroep op Joh. 1, Coloss. 1 en Hebr. 1 zegt Wentzel, dat het verlossingswerk berust op het scheppingswerk, en niet omgekeerd. En Wentzel heeft m.i. gelijk. Toch had hij naar mijn mening wel wat meer nadruk mogen leggen op het feit, dat God zich al dadelijk bij de schepping in gunst tot de mens wendde. De mens verbeurde weliswaar deze gunst, maar God nam de afgebroken draad weer op. Hij herstelde de gemeenschap. Christus betaalde onze schuld. De genade die wij nu ontvangen is verbeurde gunst.

In de dertiger jaren van deze eeuw heeft met name ds G. S. de Graaf deze gedachten ontwikkeld, b.v. in een artikel in *Philosophia Reformata*, 1e jaarg. (1936) pag. 17 vv. Het artikel had tot titel: „De genade Gods en de structuur der ganse schepping”.

Het verschil tussen De Graaf en de nieuwere theologen is, dat eerstgenoemde een historische zondeval aanneemt, en ook dat de genade na de zondeval niet aan alle mensen ten goede komt, terwijl de beschouwingen van Barth en ook die van de nieuwere r.k. en reformatorische theologen een universalistische strekking hebben.

Maar heel juist is het als De Graaf schrijft: „De verbondsgemeenschap tussen God en mens, was voor God het hoogste, wat Hij bewerken wilde. Daartoe schiep Hij de ganse wereld. Immers het eeuwige Woord, dat die gemeenschap bewerkstelligen zou, liet Hij de ganse wereld voortbrengen. De genade of gunst is dan niet iets, dat bij een deel van het geschapene bijkomt, maar ze is het hoofdthema van Gods schepping. Zo was het vóór de zondeval, zo is het nu ook na de zondeval. Het Woord van Gods verbondsgemeenschap komt niet bij het Woord, waardoor Hij schiep, maar zijn schepend Woord is er om het Woord zijner gunstige gemeenschap” a. art. pag. 26). Van belang is ook wat De Graaf schrijft op blz. 27: „Dat Hij het eeuwige Woord is, duidt aan de taak, die Hij op

zich genomen heeft, de roeping, die Hij vervult, een roeping, die Hij voor de zondeval vervulde, en die Hij ook na de zondeval op andere wijze voortzette”.

Het komt ons voor, dat de teksten in Joh. 1, Efez. 1, Coloss. 1 e.a., op welke de nieuwe theologen zich telkens beroepen, als ze Christus een plaats bij het scheppingswerk toekennen, hier goed verwerkt zijn.

In de nieuwe theologie heeft men schepping en verlossing inderdaad verward, verwisseld, en in elkaar doen overvloeien (zie Wentzel pag. 14).

Maar Wentzel zet zich wat te eenzijdig tegen dit alles af. Bij de uitleg van De Graaf komen Joh. 1, Efez. en Coloss. 1, Openb. 3:14 e.a. meer tot hun recht dan bij de gebruikelijke exegetische, waarop de schrijver misschien al te veel terugvalt. Maar geheel vallen wij hem bij, wanneer hij zegt, dat de komst van Christus in het vlees niet in verband moet worden gebracht met de schepping (een oude dwaling, die o.a. bij de ethischen terugkeerde) maar met de zonde (zie pag. 13). Het is goed met De Graaf te onderscheiden tussen de gunst door het eeuwige Woord, en de genade (schuldvergevende gunst) na de val, door de Zoon (het vleesgeworden Woord). Bij Barth e.a. valt dit verschil tussen het Woord voor en na de vleeswording weg.

Maar bij Wentzel wordt toch niet voldoende gezien, dat het één lijn is. God schiep de mens naar zijn beeld en herschept hem ook weer. Als de verlossing niet ten onrechte herschepping heet, is er een nauwer verband tussen schepping en verlossing, dan we uit dit boekje zouden opmaken. Maar, en hier is een groot manco van de nieuwe theologie — de verlossing geldt niet de hele mensheid, maar alleen de uitverkorenen, en de verlossing is hier op aarde nog maar zeer ten dele en de verlossing zal niet komen binnen deze horizon, noch de vormen van een aards rijk (zie b.v. II Petr. 3:10).

Hoewel over dit alles nog heel veel te zeggen zou zijn, moeten we het voor dit hoofdstuk hierbij laten.

In een volgend hoofdstuk gaat Wentzel in op de volgorde schepping-zondeval-verlossing. We weten dat velen, o.a. Kuitert, deze volgorde verwerpen en van een zondeval als historisch incident niet willen weten.

De laatste synode der Gereformeerde Kerken te Lunteren sprak in november 1972 uit, dat de val en de ongehoorzaamheid van onze eerste voorouders als een gebeuren in Genesis is geopenbaard. Dit is een onduidelijke en dubbelzinnige uitspraak, (daarin heeft Kuitert volkomen gelijk). Alleen heeft Kuitert het naar de zin van de synode wat te vroeg gezegd.

Wentzel maakt in dit verband juiste opmerkingen over het gezag van de Heilige Schrift, die duidelijk de historiciteit van de eerste mens en zijn val in zonde leert.

Het is ook verkwikkend te merken, dat Wentzel de erfzonde in de klassieke vorm handhaaft. En het is een goede zaak als Wentzel er op wijst, dat Berkouwer fout is gegaan, toen hij alle vragen naar de oorsprong van de zonde als ongeoorloofd afwees.

Toch maakt Wentzel o.i. ook weer te veel relativerende opmerkingen. B.v. wanneer hij op blz. 33 zegt, dat het een reële vraagstelling is van Kuitert, Rothuizen e.a. die menen dat het kennisniveau van Paulus maar beperkt was. En op blz. 34 lezen we: „Overigens blijft het een moeilijk vraagstuk hoe zulk een ingrijpend dogma (de erfschuld) eigenlijk maar op één tekst rust (Rom. 5:12-21). Die ene tekst staat o.i. echter niet apart, maar neemt een sleutelpositie in de verlossingsleer in.

In hoofdstuk 11 horen we van anonieme genade en anonym christendom. Hier komen we weer de namen van Rahner, Hoekendijk en Kuitert tegen. Terecht oordeelt Wentzel, dat de geloofsomschrijving bij deze drie te schraal is en dat bij de laatste twee het horizontale heil als sjaloom onvoldoende wordt onderscheiden van het heil als zalige en exclusieve gemeenschap met God (pag. 53).

We zijn dankbaar dat Wentzel vasthoudt aan de realiteit van opstanding en hemelvaart. Hij uit in dit verband bezwaren tegen b.v. G. Bornkamm en B. van Iersel (zie pag. 63 vv). Maar hij had ook Kuitert en Augustijn moeten noemen. Want ook dezen stellen het heilsfeit van de opstanding van Christus op zijn minst disputabel.¹⁾ Dit is alles veel dichterbij dan de schrijver het ons wil doen voorkomen.

Heel duidelijk is Wentzel weer, wanneer hij Wiersinga's verzoeningsleer verwerpt. Zoals ook Herman Ridderbos het deed in zijn voortreffelijk werk „Zijn wij op de verkeerde weg?” in dezelfde serie.

Wist U...

dat volgens de oor-, neus- en keelarts dr Beekmans Nederland op de gezondheidszorg jaarlijks 700 miljoen kan bezuinigen, zonder dat iemand er een centje pijn van lijdt? ...

dat China's raketmacht bij de dag groeit en dat het nu beschikt over vijftig raketten van middelgrote reikwijdte — 2400-4800 km — die grote steden in Siberië kunnen treffen? ...

dat in Tsjecho-Slowakije nu reeds zeventig duizend leden van de communistische partij uit de partij zijn gestoten en tegelijk hun baan verloren en dat er bovendien driehonderd duizend leden zijn geschorst die ook succesief op straat worden gezet? ...

dat de internationale deviezenspeculanten aan de laatste monetaire crisis ongeveer een miljard gulden hebben „verdiend”? ...

dat Arie Groenevelt van de Industriebond N.V.V. zei: „Ik heb geen moeite met het begrip macht. Het klinkt wat vervelend, maar het betekent: meer invloed op onze natuurlijke tegenstanders (!), de werkgevers, maar ook op onze bondgenoten”? ...

dat dezer dagen het miljoenste exemplaar van de Zangbundel van Joh. de Heer werd verkocht? ...

Toch oordeelt Wentsel niet steeds radicaal genoeg, b.v. wanneer hij vindt, dat zij die plaatsvervangend lijden en de overdracht van schuld loochenen het fundament van onze zekerheid en zaligheid slechts ten halve ondergraven (pag. 85). Wentsel wijst er in dit verband op, dat Christus in de beschouwingen van Wieringa wel ons effectieve verandering heeft verworven. Dan blijft er volgens hem nog een zwak fundament over.

Wanneer men echter het plaatsvervangend werk van Christus ontkent, kan er geen vernieuwend werk plaats hebben. De heiligmaking kan alleen voortvloeien uit en volgen op de rechtvaardiging om niet. Is er geen rechtvaardiging op grond van het plaatsvervangend werk van Christus, dan ook geen levensvernieuwing, en dan valt het gehele fundament weg en niet het halve, zoals Wentsel suggereert.

In dit verband hebben wij ook bezwaar tegen een uitspraak op blz. 86: „De innerlijke gemeenschap tussen de gelovigen moet zo intens en volkomen zijn, dat onderlinge spanningen tengevolge van meningsverschillen of dwalingen in een duidelijk-zichtbare harmonie worden opgelost”. Er kunnen uiteraard meningsverschillen zijn, waarin we elkaar moeten verdragen. Maar de schrijver is te generaliserend: we kunnen niet elke dwaling tolereren.

De kerk heeft Arius en Pelagius, en ook anderen veroordeeld, deze dwalingen werden niet in een duidelijk-zichtbare harmonie opgelost.

—o—

Het werk van Wentsel is in menig opzicht heel waardevol. Duidelijk worden de gevaren van het horizontalisme aangewezen. We krijgen in kort bestek goede informatie over veel theologen, die horizontalistisch denken.

Maar de schrijver is niet radicaal genoeg in het trekken van conclusies. Hij wil uiteindelijk te veel alles bijeenhouden, en zo ijzer en leem vermengen.

Met deze reserve kunnen wij de twee delen van het boek van Wentsel hartelijk aanbevelen.

Breukelen. M. J. ARNTZEN

1) Dit alles is nader uitgewerkt in en over enige tijd verschijnend boekje van mijn hand „Ootmoed of hoogmoed”, zie ook W. H. Velema: „Aangepaste theologie”, blz. 80, 81.

Wie doet er mee?

(2)

Beste vrienden van „Opbouw”. Ik zal het maar dadelijk zeggen: ik heb een bijzonder fijne week achter de rug. Toen ik het eerste artikeltje met het bovenstaande „kopje” schreef dacht ik: wat zal daarop nu volgen? Ik had geen hoge verwachtingen. Er wordt te veel gevraagd, want er is zo veel nodig. Ik dacht: als er maar één gift komt, wat zou dat al fijn zijn. En wat is er gebeurd? Vanaf woensdag 21 maart, eerder kon het ook niet, bracht de post mij elke morgen girobiljetten met giften! Niet te geloven. Ik zal ze nu noemen. Ik noteer alleen de drie laatste cijfers van de girorekening van de gevers en geefsters. Het eerste biljet (190) kwam van een echtpaar dat dicht bij Harkstede woont. In die buurt heb ik al heel veel goeds ontvangen. En zo ook nu weer. f 10,—. Hartelijk dank! Uit de stad van „Het Peerd van Oome Loeks” kwam een gift van f 50,—. Ook van een echtpaar. Met een in Kampen goed bekende naam (441). Uit diezelfde contrerien, een beetje meer oostelijk, zond, alweer een echtpaar, een zeer gewaardeerde bijdrage van f 10,—. (655). In Drente woonde niet alleen Bartje maar woont ook een zuster die f 20,— gireerde. (991). Ze zette iets op haar girobiljet, waarvan ik hoop dat velen het haar zullen na-

zeggen. Het was dit: „Já, ik doe mee!” Uit het bollenland gewerd mij een geschenk van liefst f 60,— (160) + de opgave van een nieuwe abonnee. Het adres is doorgegeven. De „Parel der Stichtse Lustwarande” liet zich — het spreekt vanzelf — ook niet onbetuigd. Van (820) kwam f 50,—. Hartelijk dank, tot ziens naast de Herv. pastorie! Polders zijn altijd vruchtbaar. Uit één ervan kreeg ik, n.b. via Maastricht (100), f 5,—. Ik kijk uit naar andere polders. En natuurlijk liet ook Kampen zich niet onbetuigd. We gaan wel weer eens samen naar de „Opbouw”-vergadering” (951)! Is dit lijstje niet prachtig en hoopgevend? Samen f 230,—. Een flink aantal abonnementen is al geplaatst. Ik hoop dat we heel veel mensen „Opbouw” kunnen geven. U weet wel: we willen daarmee een kleine bijdrage leveren aan dat waar we allemaal naar hunkeren: de eenheid van alle gelovigen. Mijn girorekening staat wagenwijd voor u open. Het nummer ervan is 817419. U kunt er op rekenen dat ik elke morgen als ik de post hoor naar mijn kruk grijp om zo gauw mogelijk te zien wat er gekomen is!

Tot ziens D.V. een volgende keer, Uw
(27-3-'73) C. Veenhof

N.B. Ik schreef verleden week dat de nieuwe jaargang per 1 april begon! Ik had er niet op gelet dat men deze jaargang met 1 januari heeft laten beginnen. Seniele aftakeling? Excuus! Voor „Wie doet er mee” maakt dat geen verschil.

De Heer gaf ons nieuw geluk en reden tot grote dank door de geboorte van

B E R N A D E T T E J O A N N E

K. R. Veenhof
J. M. Veenhof-Holwerda
Martine
Marianne

Nijmegen, 17 maart 1973
Dromedarisstraat 4

Heden is in de Here ontslapen ons medelid zuster

Willempje Roest-Cok

De Heer bewaart de ziel die Hem bemint.

Geref. Vrouwenvereniging
„Rondom Het Woord”

Langerak (Z.-H.), 17 maart 1973

Een goed geschenk:

„ALS DRUPPELEN OP HET KRUID”

200 korte overdenkingen door 30 oudvaders, zoals: Augustinus, Brakel, v. d. Groe, Olevianus, Teellinck, Usinus en anderen.

111 blz. verzorgd drukwerk
SLECHTS f 7,00

EEN BOEK OM TE KRIJGEN, TE HEBBEN EN TE GEVEN!

Verkrijgbaar bij de onder ons bekende boekhandelaren, of bij

Stichting Reformatorische Publikatie
Postbus 670 - Apeldoorn - Giro 159.99.99
Telefoon 05760-15202

MIDDENMEER (Wieringermeer)
Chr. Nat. Basisschool.

Het bestuur vraagt per 1 augustus 1973

een

onderwijzeres

of

onderwijzer

van pos. chr. levensovertuiging voor een lagere klas.
1e klas: speelleerklas.
7 leerkrachten.
Medewerking voor een woning.

Inlichtingen en sollicitaties: F. C. Hoogteijling, (H.d.S.) Schoolpad 1, Middenmeer.
Telefoon 02270-428.

STICHTING REFORMATISCHE BOEKEN

Ds. G. Visee, **Verstaat Prof. Kuitert wat hij leest?** 3e druk. 3,50
A. Keizer, **Creatie en Evolutie** (over het gelijknamige boek van Prof. Dr. J. Lever) 2,90
Ds. J. C. Janse, **Tiranerie van het evolutionisme** 3,50

Uitgegeven in samenwerking met en verkrijgbaar bij:

FIRMA WESDIJK, LIEBEEK EN HOOIMEIER
Singel 55 - Barendrecht - Postbus 2
Giro 216828

In voorbereiding zijn:
F. J. Kerkhof, **Bijbels wereldbeeld** 3,50
A. Keizer, **Gods Woord levensboek voor deze tijd** 3,90

DEZE IS JEZUS DE NAZARENER DE KONING DER JODEN

Hij kwam als de lijdende knecht des Heren als dienaar der besnijdenis vanwege de waarheid Gods opdat hij bevestigen zou de beloftenissen der vaderen. Rom. 15:8. Straks keert Hij als Koning der Joden terug tot Zijn volk Israël. Zach. 12:8-10; 14:2-9.

Uitgave Comité tot verbreiding van de Waarheid der Schriften. Rotterdam. Tel. (010) 652972. Giro 346974.

Prijs f 1,50 + 40 ct porto

Meistje, 19 jaar, zoekt

CORRESPONDENTIE-KENNISMAKING

met jongeman.

Brieven onder nr. 303 bureau „Opbouw”, Slotlaan 220, Zeist.

Plaats uw familieberichten in dit blad.

Redactieleden	Adres van de Redactie	Advertenties en druk	Abonnementsprijs:	Geref. Persvereniging „Opbouw”
Ds H. Amelink	Ds H. Amelink,	Drukkerij	f 20,— per jaar	Abonnementenadministratie Rotterdamse Rijweg 174, Rotterdam-8 Tel. 010 - 153535 Giro 40.49.45
Ds G. Janssen	Lekdijk 82 b,	„Steenbergen”,	(bij vooruitbetaling)	
Drs H. de Jong	Langerak (Z.-H.)	Slotlaan 220, Zeist.	Buitenland: Europa	
D. W. L. Milo	Tel. 0 1843 - 232	Tel. 0 3404 - 12452	en zeepost f 30,—;	
Prof. C. Veenhof			Luchtpost f 50,—	
Drs H. E. S. Woldring	Advertenties inzenden tot dinsdagmorgen 10.00 uur.			